

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/18/22-25>

Töhfa Ruslan qızı Nuriyeva
Hanyang Universiteti
tofa.nuriyeva.96@gmail.com

KOREYA MƏDƏNİYYƏTİNDƏ PƏLƏNG OBRAZI VƏ ŞAMANİZM

Xülasə

Bütün dünyada insanlar Cənubi Koreyaya getdikcə daha çox maraq göstərirlər. Ölkənin müasir mədəniyyəti ilə yanaşı Koreyanın tarixi və sosial-mədəni xüsusiyyətləri də diqqət mərkəzində olan məsələlərdəndir. Məqalə Cənubi Koreya mədəniyyətinin müxtəlif dövrlərə aid müxtəlif aspektlərini əhatə edir. Tədqiqatda məqsədimiz pələng obrazının nəyi simvolizə etdiyi barədə məlumat verməkdir. Eyni zamanda şamanizmin qədim dövrdən müasir mədəniyyətə qədər hansı səviyyədə Cənubi Koreyanın həyatında rol oynadığı məsələlərini diqqətə çatdırmaq əsas vəzifə seçilmişdir.

Açar sözlər: *mədəniyyət, pələng, şamanizm, ruh, somvolika*

Tohfa Ruslan Nuriyeva
Hanyang University
tofa.nuriyeva.96@gmail.com

Tiger images and shamanism in Korean culture

Abstract

People all over the world are showing more and more interest in South Korea. In addition to the modern culture of the country, the historical and socio-cultural features of Korea are among the issues in focus. The article covers various aspects of South Korean culture from different eras. Our goal in the study is to provide information about what the image of a tiger symbolizes. At the same time, the main task was to draw attention to the issues at which level shamanism played a role in the life of South Korea from ancient times to modern culture.

Keywords: *culture, tiger, shamanism, spirit, somvolika*

Giriş

Tarixdən əvvəlki dövrlərdə ən qədim yaşayış məskənlərindən olan Koreya xalqı öz görkəmli bədii həssaslığına əsaslanan unikal mədəniyyət inkişaf etdirmişdir. Yarımadaanın coğrafi şəraiti koreyalılara həm kontinental, həm də dəniz mədəniyyətlərini və geniş resursları əldə etmək imkanları təmin etmiş və bununla da həm o zamanlar, həm də indiki bəşəriyyətin qalan hissəsi üçün maraqlı və dəyərli orijinal mədəniyyətlər formalaşdırmışdır.

Koreyanın musiqi, incəsənət, ədəbiyyat, rəqs, memarlıq, geyim və mətbəxdən ibarət canlı mədəni irsi ənənə və müasirliyin birləşməsini təklif edir. Koreyanın müasir mədəniyyəti keçmiş dünyagörüşün sütunları üzərində inkişaf etmişdir. Mifoloji təfəkkür müasir düşüncə tərzində də özünü göstərməkdədir.

Hər ölkədə bir neçə heyvan fiquru vardır ki, onlar ən çox miflərdə, xalq nağıllarında görünür, keçmiş əsrlərin rəsmlərində görünür və canlanır. İnsanların bu cür heyvanlara bəxş etdiyi xüsusi xüsusiyyətlər onları müəyyən bir obraza çevirir. Belə bir görüntünün sonrakı taleyi fərqli ola bilər: bu görüntü ölkə haqqında stereotiplərə möhkəm toxuna bilər, bəzi şirkətlərin loqolarında görünə bilər və təkrar-təkrar müasir incəsənətdə əks oluna bilər.

Koreya mədəniyyətində belə əsas heyvanlardan biri, şübhəsiz ki, pələngdir. Pxençxanda keçirilən 2018 Qış Olimpiya Oyunlarında simvolik olaraq Suhorang adlı ağ pələng seçilmişdir. Yeri gəlmişkən, onun adı "qoruma" mənasını verən suho (수호) və "pələng" mənasını verən horani (호랑이) sözlərinin birləşməsidir. Bu o deməkdir ki, Koreya mədəniyyətində və mifologiyasında pələng həmişə insanlara məmnuniyyətlə kömək edən və qayğı göstərən qoruyucu kimi peyda

olmuşdur. Əslində pələng obrazı çox qeyri-müəyyəndir. O müxtəlif xüsusiyyətlərin dayıyıcısıdır və onu sırf müsbət qəhrəman adlandırmaq olmaz. Koreya mədəniyyətində pələngin mübahisəli təəcəssümləri haqqında öyrənmək üçün tarixi keçmişə nəzərdən keçirmək lazımdır.

Pələnglə bağlı ilk və ən məşhur mənbələrdən biri Tanqun mifində tapıla bilər. Bu, Samguk Yusada (Üç Krallığın Salmələri) təsvir edilən və Tanqun tərəfindən ilk Koreya dövlətinin qurulmasından bəhs edən ən mühüm Koreya mifidir. Təəssüf ki, bu mifdə pələngin rolu kifayət qədər kiçikdir və hekayəsi kədərli. Eyni mağarada yaşayan pələng və ayı həqiqətən insan olmaq istəyirmiş. Tanqun onlara sarımsaq və yovşan vermişdir ki, onu yeyin və yüz gün günəşdən qaçın. Nurdan gizlənilməsi şərti yerinə yetirilsəydi, onlar adam olardılar. Ayı üçün hər şey düzəlmiş, o, yüz gün yaşamış və qadın olmuşdur. Lakin pələng bu sınağa dözməmiş və təslim olmuş, heç vaxt kişi olmamışdır (Postrelova, 2015).

Choi Junungun məqaləsində Koreya mədəniyyətində əks olunan üç pələng təsviri qeyd olunur: pələng-yırtıcı; pələng-ruh (və ya ruhun elçisi); antropomorfik pələng. Pələng ya nəcib bir zadəgan kimi təsvir edilir, ya da onun tamahkarlıq və axmaqlıq kimi mənfi xüsusiyyətləri vurğulanmaqla zadəganlığı tamam başqa tərəfdən əks etdirirdi. Ancaq bu siyahını hərtərəfli adlandırmaq olmaz, çünki pələng bəzən başqa rollarda da görünürdü (Choi Jun Eun, 2017).

Pələng ruhun daşıyıcısı funksiyasını yerinə yetirirdi. Burada dörd əsas nöqtə ("sasin") anlayışını xatırlatmaq lazımdır, buna görə dörd qoruyucu ruh var, hər biri dünyanın öz tərəfinə cavabdehdir. Ağ pələng qərbə cavabdeh idi və buna görə də, məsələn, məşhur Qoquryeo qəbirlərindən birinin (IV-VII əsrlər) qərb divarında - "Böyük türbə" təsvir edilmişdir. Bu kontekstdə pələng sülh və harmoniya kimi müsbət anlayışları simvolizə edirdi (Dzharylgasinovala, 2009).

Onlar qorunmaq üçün pələngə müraciət etdirdilər və bu məqsədlə pələngi adətən əjdaha ilə təsvir edib xüsusi munbe (문배) qapı cazibəsindən istifadə etdirdilər. Pələngin vəzifəsi bilavasitə evi bələklərdən və hər cür bədbəxtlikdən qorumaq idi ki, bu işdə ona vəhşiliyi və cəsarəti kömək edirdi.

Koreyanın pələngi təsvir edən bəzi rəsmlərinə diqqətlə baxsanız, onun yanında bir sasağan tapa bilərsiniz. Bu süjet həqiqətən Koreya rəssamlığında çox yayılmışdır və bir neçə mənəni daşıyır. Belə ki, şamanın evində belə bir şəklin olması bu mənaya gəlir ki, pələng dağların ruhunu simvolizə edirdi, sağsağan isə onun şagirdi və köməkçisi funksiyasının daşıyırdı. Və belə bir süjetli şəklin giriş qapısında olmasının bir mənası var idi: məqsəd evi pislikdən qorumaq idi (Gabusenko, Sirotina, 2002: 65).

E.N.Filimonova koreya dilində bir sıra məcazi müqayisələri pələnglə əlaqələndirmişdir. Onların arasında ruhən güclü, çevik, hiyləgər, cəsarətli, vəhşi, qorxudan, ruhlandırıcı şəxsiyyət kimi xüsusiyyətlər sadalanır (Filimonova, 2004: 53).

Koreya dilində pələnglə müqayisənin bu qədər geniş xüsusiyyətlərlə əlaqələndirilməsi bir daha təsdiqləyir ki, Koreyada pələng obrazı son dərəcə qeyri-müəyyəndir və onu yalnız bir keyfiyyətə endirmək mümkün deyil.

Cənubi Koreyada şamanizm müasir dövrdə də məşhurdur. Bir çox insanlar, xüsusən də evlilik kimi hər hansı mühüm hadisədən əvvəl gələcəkləri ilə bağlı məsləhət almaq üçün şamanlara müraciət edirlər. Buna görə də Koreya dramlarında tez-tez personajların və ya onların valideynlərinin həyatları, karyeraları, övladlarının evliliyi və onları narahat edən digər məsələlərlə bağlı şamanların yanına məsləhət almaq üçün gəldiyi səhnələrə rast gəlmək olar.

Koreya yarımadası ərazisində şamanizmin üç dövlət dövründə (e.ə. I əsr - eramızın 4-cü əsri) formalaşdığına dair fikirlər var (Lazareva, 2018). Əsrlər boyu şamanizm öz eniş-yoxuşlarını yaşamışdır: onun cəmiyyətdəki statusuna və ona münasibətdə müəyyən dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Ya iqtidar nümayəndələrinin yolunu seçməkdə mühüm rol oynamış, ya da hakim dairələr ondan narazı qalmışdır. Yaponiyanın işğalı dövründə (1910-1945) zülmə məruz qalan Koreyanın milli mədəniyyətinin bir çox digər təzahürləri kimi şamanizm də Yaponiya hökuməti tərəfindən bəyənilməmişdir. XX əsrin ikinci yarısında da şamanizmə münasibət birmənalı deyildi: o, bəzilərinin tənqidinə, digərlərinin isə marağına səbəb olmağa davam edirdi. Bu gün şamanlığa mədəniyyətin mühüm hissəsi kimi yanaşılır: insan öz gələcəyini bilmək istəməsə belə, Koreya

şamanizminin özəllikləri ilə maraqlanmağa, bəzi xalq bayramlarında ritual ayinlərin necə yerinə yetirildiyini görməyə heç nə mane olmur.

Cənubi Koreyada uzun müddət müxtəlif dinlər və təlimlər - daoizm, konfutsiçilik, buddizm və s. birgə mövcud olduğu və bir-birinə qarışdığı üçün bu, Koreya şamanizminin panteonunda da özünü göstərir. Onu sonsuz hesab etmək olar, lakin yadda saxlamaq lazımdır ki, ruhlar əsasən iki növə bölünür - pis ruhlar və yaxşı ruhlar.

Ancaq aralarındakı bölgü o qədər də qəti deyil. Belə hesab olunurdu ki, hətta pis bir ruhdan yaxşı soruşsan, o da yaxşı xidmət göstərə və çətin bir işdə kömək edə bilər. Və əksinə, əgər yaxşı bir ruhu qəzəbləndirirsənsə, ondan yaxşılıq gözləməməlisiniz. Koreyada göy, ulduzlar, Yerin ruhları, Ay, eləcə də təbiətin bir çox digər elementləri ilə əlaqəli ruhlar xüsusilə hörmətlə qarşılanırdı.

Koreya şamanları iki əsas qrupa təsnif edilmişdir: pansu və mudan. Pansu kişi şamanlar idi, adətən anadangəlmə kor olurlar. Çox vaxt onlar proqnozlar üzrə ixtisaslaşmışdılar. Mudan daha çoxsaylı qrupdur: əsasən, Mudan xüsusi ayinlər yerinə yetirən qadın şamanlar idi. Onların məqsədi xəstəlikdən xilas olmaq, təmizləmək və ya başqa bir həyat problemini həll etmək idi.

Mudan olmağın iki yolu var idi: irsi şaman olmaq və ya ruh insanda məskunlaşdıqdan sonra şamanizm yoluna girmək. Belə şamanlar xarizmatikdir. Ruh insanda məskunlaşdıqdan sonra şamanizm yoluna girmək "şaman xəstəliyi" deyilən bir mərasimi ehtiva edir. Bu xəstəlikdən qurtulmağın yalnız bir yolu var - ruhlara xidmət etmək. Yəni Şaman xəstəliyinə qalib gəlmək, əzablara dözmək əsas şərtidir. "Şaman xəstəliyi" hallüsinasiyalar, illüziyalar, xəstəliyin digər fiziki və psixi təzahürləri ilə müşayiət olunur və bunun uzun illər davam edə biləcəyi güman edilir (Zhelobtsov, 2014).

Şamanlar insanla ruh arasında vasitəçi rolunu oynayırlar. Bunun üçün onlar qeyri-maddi varlıqlarla dialoq aparmağa imkan verən ekstaz vəziyyətinə düşməlidirlər. Birbaşa, Koreyada ruhlarla ünsiyyət (kamlanie) ayininə "kut" deyilir, onun davranışı adətən rəqslə ifadə olunur və nəticədə trans vəziyyətinə salınır (An encyclopaedia of Korean culture, 2004: 333).

Müasir dövrdə şamanizmin bir çox ənənələri dəyişmişdir: ritualın vizual komponentinə getdikcə daha çox diqqət yetirilirdi. Bu, Koreya mədəniyyətini nümayiş etdirən müxtəlif festivalların keçirilməsi və turizmin inkişafı ilə bağlıdır. Cənubi Koreyada şamanizmin ən məşhur təzahürü indi şaman falçıları və onların taleyi haqqında daha çox bilmək istəyənləri maraqlandıran xüsusi fal evləridir.

Nəticə

Koreya mədəniyyəti həqiqətən tarix, ənənə və unikalılıqla doludur. Koreyanın müharibə şəraitində olan və inkişaf etməmiş bir ölkədən global iqtisadiyyatın yüksək göstəricilərindən birinə sürətlə yüksəlməsi Cənubi Koreyalılara və bizim üçün bu gün mədəniyyətlərində ənənə və modernizmin belə qarışığından zövq almağa imkan verən səbəblərdən biridir.

Ədəbiyyat

1. Postrelova, M. (2015). The mythical founder of Korea Tangun and its perception in various historical periods.
2. Choi Jun Eun. (2017). The Image of the Tiger as a National Symbol of Korean Culture. Society: Philosophy, History. Culture.
3. Dzharylgasina, R. (2009). Goguryeo tombs and their wall paintings.
4. Gabrusenko, T., Sirotina, E. (2002). Korean plots [The image of the tiger in Korean culture]. Oriental collection (M.), no. 2 (9), p.63-70.
5. Filimonova, E. (2004). Symbolism of animals in translated works. "Sacred" animals (based on translations from Korean and Chinese). Language, consciousness, communication: Sat. articles. Issue. 26. M.: "Max Press", p.51-82.
6. Lazareva, K. (2018). Korean shamanism: from tradition to performance. Vestnik RGGU. Series: Literary criticism. Linguistics. Culturology.

7. Zhelobtsov, F. (2014). About shamanism in Korea. Bulletin of the North-Eastern Federal University. M.K.Ammosov.
8. An encyclopaedia of Korean culture. (2004). Seoul, Korea: Hansebon, 798 p.

Rəyçi: s.e.ü.f.d. Youen Kim

Göndərildi: 03.12.2022

Qəbul edildi: 10.02.2023